

CONTALLES DEL LABERINT

Leandre Iborra i Polo

Contalles del laberint

Leandre Iborra i Polo

Il·lustracions:
Ignasi Amat i Amat

Contalles del laberint

Regidoria de Cultura i Patrimoni
Ajuntament de Petrer

© Ajuntament de Petrer

Text: Leandre Iborra i Polo

Il·lustracions: Ignasi Amat i Amat

Correccions lingüístiques: Jaume Sellés i Lloret

Jordi Giménez i Ferrer

Primera edició: octubre 2007

Segona impressió: abril 2009

I.S.B.N.: 978-84-95254-22-1

Dipòsit legal: A-176-2009

Impressió: Gráficas Arenal, s.l. - Petrer

PRÒLEG

El mestre Enric Valor, quan parlava de les muntanyes situades entre Petrer, Castalla i Agost, les batejava amb el nom del *laberint orogràfic*.

Voldria que la lectura d'aquestes contalles us menara a recórrer els paratges que s'hi anomenen. Si ho feu, tant de bo pugueu sentir la xiscladissa del bosc: el xeric alegre del pit-roig, el cant de les merles fugisseres i el refilar entre les bardisses dels rossinyols, eixos crits d'entusiasme que xoquen amb el grallar dels corbs.

El Xorret de Catí, la serra del Maigmó, la cresteria del Frare, la serra del Cavall i la serra del Sit, rodegen i amaguen bells paratges com el Clot de les Manyes, la Foradà, Rabosa, Puça, el Pantanet, Capralla, l'Avaiol, l'Arenal... un passadís estret, un *laberint*, un indret muntanyós que només es pot estimar.

Si us endinseu per eixe relleu trencat, veureu com les valls davallen —des de l'espessor de l'arbreda fins a la vora dels pobles— arrencant o partides en bancals treballats d'oliverars i de vinyes. En eixa terra fructuosa on els ametlers floreixen es coneix la precaució de la rabosa i el brostejar dels ramats; se sent el parrupar dels tudons i l'escotxegar de les perdius.

A bon segur us agradarà escoltar el vent teixir paraules entre el fullam de les carrasques o el silenci dels penyals

de la vora de les sendes; el murmurí sord de l'aigua de les fonts i la fúria del torrent que llisca entre les pedres.

No importa l'època ni el moment del dia; tant se val un matí boirós, les neus a les serres, l'aire càlid de la mar o el vent fred de tardor. Com perduts en un *laberint* del temps us sorprendran els masos enmig del bosc majestuós, els bancals conreats, les nuvolades espesses i la nit de lluna plena...

La duresa d'aquella vida per traure a la terra el seu fruit fa que, de vegades, alimente la resignació, però també el tarannà —resolut, determinant i lluitador— del camperol que el fa orgullós, com un pollastre gramàntol, quan arriba la collita.

Arribats a aquest punt, només em queda desitjar-vos que quan camineu pel *laberint* tingueu la sort de veure la figura de l'àliga dibuixada entre els núvols.

La paraula és l'home

I

Conten que al poble de Petrer vivia Orland, un home fort, treballador i ple d'energia que tenia una llenca de terra entre Mirabons i Puça. El tros no era molt gran i es trobava en alt, cosa que afavoria el risc de gelades, però comptava amb la sort de tenir un filet d'aigua que, tret dels mesos d'estiu, rajava i omplia una bassa d'on es regava.

Amic de tot el món, Orland era apreciat per ser un home de bon criteri, ponderat i d'una justícia natural.

Cada dia, ja fera fred o calor, Orland s'alçava quan es feia de dia, es desdejunava al racó del foc, posava l'albar-da a la somera, carregava l'aixada i un parell de cànters buits, agafava el recapte amb l'esmorzar que li havia preparat la dona, se n'acomiadava i, quan la claror permetia veure el camí, s'enfilava serra amunt, cap al seu tros.

A poc a poc veia com passaven els anys i recordava quan acompanyava son pare i treballaven de sol a sol. "D'això fa tant de temps... —es deia pensarós i carregat de recança compassant els seus pensaments al pas de l'animal—. Quina època aquella! —continuava pensant i parlant per a si—. Per a mi que pluvia més i es feien millors collites..."

El cas era que fins aquell dia no es podia queixar. Després de la mort del pare no sols havia continuat treballant els bancals d'oliveres i d'ametlers sinó que en la tira

de terra de Mirabons havia augmentat les taules d'hortalisses millorant el sistema de reg per aprofitar millor l'aigua i guanyant, a força de llevar les pedres i cavar la terra, algun tros més a la serra. A més a més, el tracte que tenia amb un pastor que tancava el ramat prop de Puça li permetia de femar les terres i incrementar-ne la producció. Això li va possibilitar anar a vendre, els dies de mercat, a Petrer i a Elda, millorar l'economia familiar i, fins i tot, estalviar.

Diuen que els amics que es fan en la infància i a l'adolescència són per a tota la vida, i que l'estima pot ser tan gran que alguns arriben a ser més que germans.

Això era el que els havia ocorregut a Orland i al tio Tastaolletes. S'havien criat i havien anat a escola junts. És cert que a l'hora de treballar, mentre Orland se n'anava amb son pare, Tastaolletes buscava qui el contractara i, com que no era molt treballador, no sempre el llogaven; però a la nit sempre es trobaven i es posaven a fumar i a parlar, i, quan arribava l'hora de sopar s'acomiadaven amb un "fins demà".

Eixes converses només eren els dies de faena perquè el dissabte aprofitaven per anar a les festes del voltant on cadascun es guanyà una fama. A Orland li agradava cantar, ballar, conversar i fer amics, mentre Tastaolletes sempre estava jugant a cartes, bevent més del compte o ficat en alguna baralla. Quantes vegades Orland havia hagut de rescatar-lo i dur-lo a sa casa després d'haver-ne fet una bona!

Junts, els dos amics van veure passar els anys. Vingué l'època dels prometatges i de les bodes, i ja els teniu tots dos casats i amb fills... Però de la mateixa manera que la punxa quan naix ja punxa, amb els anys, les virtuts i els defectes de cadascun van augmentar.

Qui cercava Orland el trobava enfeinat al tros de Mirabons, cavant la terra, fent els cavallons o els clots per a ficar-hi els plançons (dues taules de carabasses, tres de lletugues i safanòries, unes altres de cebes i creïlles), o estacant les canyes perquè s'enfilaren les tomaqueres i les fesoleres... Aquella era una faena que mai no s'acabava: femar, cavar, plantar, regar, sulfatar, esporgar, collir, vendre-ho i... tornar a començar!

Qui cercava Tastaolletes també el trobava, però per altres verals. Tant eixia fent corbes de la taverna com es passava les hores a la tafureria, on s'apuntava a qualsevol timba de cartes que es muntara. Perdre fins la camisa no li havia passat mai, però guanyar-ne bona cosa de diners, tampoc. La veritat és que estava en totes les martingales i que, al cap del dia, li passava com al pescador de canya: que perd més que guanya!

Totes aquestes coses feien que, una setmana sí l'altra també, el tio Tastaolletes, "obligat —deia ell— per les circumstàncies", es feia l'ànim, pujava a la llenca d'Orland i recolzant-se en l'amistat antiga que els unia, es lamentava i es queixava fins que aconseguia... avui un grapat de tomaques i dues carabassetes, demà unes pebreres i unes creïlles, a l'altre fesols i un meló d'aigua...

—Xe, Orland, quina sort que tens! —li etzibava Tastaolletes així que el veia treballant a l'horteta—. Tu ací, en la pau i la tranquil·litat de la serra mentre jo, ja em veus, buscant qui em contracte, però... res!

Tan bon punt el sentia, Orland alçava el cap a mode de salutació, acabava el que estava fent, s'acostava al seu amic, treia el paper de fumar i la petaca, es preparava un cigarret i, abans d'encendre'l, li passava el llibret i el tabac a l'amic. Després s'encenia el cigarret i s'asseia a l'ombra.

De sempre la cosa havia anat igual. L'un treballava i l'altre feia tot tipus de trampes per a no fer-ne ni un brot. L'un es queixava i l'altre l'ajudava amb un poc del que plantava. Una situació que es repetia i que semblava que mai no canviaria.

Aquell era un estiu molt xafogós, duien mesos de sequera i la fonteta —el rajolí s'havia convertit en degoteig—, pràcticament s'havia assecat. Les plantes eren les que més en patien i, en conseqüència, els fruits es mostraven pocs i esquifits. A la mala collita d'ametles d'aquell any, s'afegia que les espigues de blat quasi ni es coneixien.

Si Orland, que treballava de sol a sol i tenia aquell tros de terra bona, es veia amb dificultats per a vendre i portar de menjar a casa, el tio Tastaolletes, que passava més temps a la taverna bevent i jugant a cartes, encara ho tenia més difícil:

—Sense diners —es lamentava Tastaolletes— per a comprar carn, a penes llegums i un poc de fruita... no sé què hi farem! I —va continuar tot pensarós— per acabar d'adobar-ho, darrerament tot ha sigut: mal vi i pitjors cartes...

Així que el va sentir, si hi havia alguna cosa que quedava clara de les seues paraules era que en aquesta situació Tastaolletes estava desesperat.

Orland pencava, sense aturar-se, tot el sant dia, ara esporgant, ara cavant, després collint pebreres i tomaques, i uns melons per a vendre. De sobte, quasi sense fer-se notar, aparegué Tastaolletes.

Així que el sentí, Orland va alçar el cap. La suor li regalimava per la cara. Se la va eixugar amb la mà, i li va dir:

—Què passa? Véns a ajudar-me?

—Ajudar-te? Ai!, amic meu, no et pots imaginar com està la cosa —i ací Tastaolletes es llançà a explicar-li tota la classe de cuites i penalitats que li havia tocat viure—. Després de les fallides de les últimes partides ma casa va de mal borràs. Sense diners no es pot comprar res i sense menjar no es pot viure... És que no queda vergonya... Per més que ho intente no hi ha qui em vulga contractar, diuen que sóc massa major, que s'estimen més un jove que no jo... Ja veus, com si l'experiència haguera deixat de ser un valor.

Orland l'escoltava seriós, movia el cap i rumiava sense dir res. El tio Tastaolletes, en veure el silenci que provocaven les seues paraules, es creixia; havia anat a Mirabons a queixar-se de la vida i, de calbot, a traure al seu amic dues albergínies, unes tomaques madures, tres cebes i quatre pebreres per a rostir-se-les... “Tota pedra —es deia per a si quan tornava carregat al poble— fa paret i, a casa, més que siga una pedra.” Altres vegades quan aconseguia poc, sense perdre l'esma, tot dient-se: “Del llop un pèl, més

que siga del *rabo*", s'animava i es treia les preocupacions.

Els dos amics es van enrotllar un cigarret per a fumar-lo a l'ombra de la figuera mentre bevien un got de vi.

—Què, avui ha anat la cosa millor? —li va preguntar Orland per animar-lo.

—Millor?

I allà tens Tastaolletes obrint les barres del cel i fent caure tota classe de situacions difícils i de sofriments. A la fi, desbordat per les seues lamentacions, creient-se-les i sentint-se l'amo del favar, va dir a mode de sentència:

—Tal com està la cosa només em queda el suïcidi!

—Home, t'has passat! Ja voldrien molts viure com tu vius...

—Res, el que et dic: només em queda el suïcidi!

—Bo, no et preocupes que quan sigues una despulla tindràs el teu clot en la terra.

Acabaren la conversa i, com sempre, el tio Tastaolletes no se'n tornà al poble de buit. No es podia queixar, Orland li havia omplit el cabàs.

Però ja se sap el que diu el refrany: "A l'amic i al cavall no el canses mai". I aquesta vegada —la que feia... mil?—, Tastaolletes va fer vessar el got quan, després que el seu amic li va omplir el cabàs de fesols i lletugues, li va dir:

—Xe, dóna'm també tres o quatre tomaques i unes favetes per l'esmorzar de demà.

Orland li les va donar, però al seu interior va dir "prou". S'havia cansat i, quan va veure Tastaolletes enfil·lar el camí cap al poble, va decidir prendre la iniciativa per a capgirar la situació.

Li havia carregat el cap amb tantes desgràcies i laments que, quan Tastaolletes se n'anà, dins seu tenia un neguit, un defici, que l'intranquil·litzava. Per això va decidir...

II

Orland va respirar fondo. Aquella vesprada, com que tenia *faena*, va acabar enjorn, carregà els cànters plens d'aigua i, abans no es fera de nit, va baixar al poble.

Quan va arribar a casa va entrar l'animal amb rapidesa i, sense posar-li aigua, el deixà al corral; i, a corre-cuita, se n'anà a la farmàcia.

—Tinc una agror que no em deixa viure —li explicà al farmacèutic—. Sí, fa... al voltant d'una setmana, però *la cosa ve de fa temps...*

Orland li descrivia els símptomes d'una malaltia inventada perquè el que volia eren els sobrets.

—Te'n prens un abans de dinar i l'altre abans de sopar —li receptà el farmacèutic, tot convençut de l'acidesa de panxa.

Encara no se n'havia pres cap i, així que va tenir els sobrets, el rostre d'Orland va canviar. Aquells sobrets li servrien d'esquer i farien caure Tastaolletes al parany!

Als pocs dies Tastaolletes va tornar a Mirabons i, després de fumar i beure de gorra, va començar amb la seua cantilena planyívola. Orland, en lloc de fer el que havia fet sempre i començar a discutir, va canviar el raonament.

—Tens raó —li va dir amb cara de preocupació—. La fam ens mata, la set ens crema i la misèria ens destrueix a poc a poc.

Tastaolletes escoltava atentament les paraules del seu amic; si una cosa tenia clara en aquesta vida era que Orland era una persona assenyada, de trellat, que calia escoltar.

—Hem arribat a un punt —continuà Orland amb un to pausat— en què l'únic que ens queda és suïcidar-nos i, com els dos bons amics que hem sigut tota la vida, ho farem junts.

De sobte, com si s'haguera esglaïat, el vent va parar; no es movia res i es va fer un gran silenci només trencat pel parrupeig d'uns coloms que hi havia en un pi proper. Tastaolletes mirava Orland i no se'n sabia avenir.

—Mira —i Orland va traure dos gots que feien servir quan bevien una miqueta de vi i menjaven alguna cosa junts i els omplí d'aigua—. Després que l'altre dia m'explicares la situació tan roïna que tenim per davant, vaig decidir fer-te cas i buscar el suïcidi. Vaig anar a la farmàcia i, Joan, pensant-se que era per a la meua gossa, que quasi té tants anys com nosaltres, em donà estos sobrets. Em va explicar que no té mal sabor, que no se sent dolor i que és molt ràpid. Per tant...

Els dos amics, vençuts pel destí que els havia abocat al suïcidi, s'abraçaren per acomiadar-se. Darrere d'ells quedaria una vida plena de treball i de penes, però també d'alegries i dels bons moments viscuts junts. Orland era el que feia pitjor cara, com si sentira ja la derrota que significava el suïcidi.

De sobte, amb la veu entretallada, quasi un murmurí, es va sentir la veu d'Orland que deia:

—Ser amic teu ha sigut un honor!

Tastaolletes quasi no podia reaccionar. Acostumat a un parlar foradat en què les paraules no significaven res

comprén que Orland no és d'eixa pasta. “Per a mi també ho ha sigut”, es diu per a ell sense gosar dir-ho en veu alta.

Aleshores Orland se separà, s'avançà cap a on havia deixat els gots, n'agafà un i, com per llevar-li ferro a l'assumpte, amb un altre to, va afegir:

—Amic, no et preocupes, que tot anirà bé. Este verí actua ràpid com el llamp i no fa mal, i quasi ni sabràs quan et vindrà la mort.

I, al punt, sense pensar-s'ho, se l'empassà.

Va deixar el got buit al costat del de Tastaolletes i, a l'espera de la mort, amb la vista va recórrer l'horta, els sembrats, les vinyes, la serra i, allà al fons, Petrer, el seu poble, on havia nascut.

Tastaolletes es quedà quiet. Encara estava digerint que Orland haguera sigut capaç d'empassar-se aquell beuratge quan, de sobte, va veure com el seu amic s'aguantava la panxa i es rebotcava de dolor.

Això el va corglaçar i el va deixar mut i ple d'una angoixa que l'aclaparava i l'immobilitzava. Es trobava malament perquè una contradicció molt gran li rosegava el cor.

Davant seu no veia un dels borratxos o dels jugadors d'ulls esbatanats per la son i la cobdícia que estava acostumat a veure; ara, només veia el seu amic —l'únic ver amic que havia tingut, el millor home que hi ha al món—, que acabava d'engolir-se el verí que el duria a la mort.

Allò era un desfici que ningú podia aturar. “Per què —es deia afligit— he carregat tant les tintes? És cert que la vida se m'ha convertit en un malviure, però, almenys, visc...”

Tastaolletes es fregava les mans i mirava Orland caragolat de mal en terra. “I ara què? —tornà a preguntar-se al mateix temps que intentava ajudar-lo—. D’ací a no res jeurà mort al bancal...”

De sobte, Orland, traient forces d’on no li quedaven, es va girar i li preguntà:

—Què esperes per a prendre el teu got?

—Jo, jo —balbucejà Tastaolletes fent una passa arrere—. És que acabar així —i mirava Orland que, curiosament, s’havia mig plantat i en lloc d’anar-se’n a l’altre món semblava revifar— seria una llàstima!

—Una llàstima —va respondre amb rapidesa Orland— és morir-se i no anar al cel!

I sense esperar res més, va traure de davall del cabàs l’escopeta que havia amagat, va agafar de la butxaca dos cartutxos *fallacos*, els va ficar als canons i apuntant cap a Tastaolletes li va espetar:

—O et beus el teu got com havíem quedat, o te’n vas al clot abans que jo.

Aleshores, Tastaolletes, obligat per la paraula donada —“la paraula és l’home!”—, va dir:

—Les coses són com són i hem d’agafar-les com vénen —i, sense pensar-s’ho, va agafar el seu got i se’l va beure.

De colp i volta, com si el que s’haguera empassat fóra un verí, es va fer malalt. Notava la cremor d’aquell líquid metzinós baixant per l’esòfag i arribant a la panxa.

Descompost, primer es va fer blanc i després va envermellir. Pensà que anava a morir-se i, sense acomiadar-se, cametes em valguen, pegà a fugir.

Tastaolletes ja duia un bon tros fet quan parà un moment per a recuperar l’alé. Des que era xiquet havia muntat mol-

tes vegades a Mirabons, però mai no havia trobat aquell tros de terra tan apartat del poble. Féu la vista arrere... des d'on es trobava no podia veure la llenca d'Orland, mes les obscures batzegades del seu cor el feien imaginar el seu amic rebolcant-se, tot sol, per terra i a les portes de la mort, i això encara el va trastornar més. I, obnubilat per aquells fets, aquella davallada se li va tornar un camí perillós.

A entrada de fosc, el tio Tastaolletes, tot suat i quasi sense forces, amb el rostre enrogit per l'esforç de la caminada, va arribar a sa casa.

La seua dona, sorpresa per la seua aparició a eixes hores en què normalment era parroquià de la taverna, li va preguntar:

—Que estàs malalt?

Tastaolletes, pàl·lid i extenuat, mentre ascendia a la seua habitació rampant com una serp, li va dir en veu baixa:

—Avisa el metge de seguida o d'ací a poc les campanes tocaran a mort.

Tan bon punt va arribar al llit, va obrir els llençols i es va colgar ben colgadet a esperar la mort. La dona, imaginant que tot això podria ser cosa del dimoni, va sembrar l'habitació de llànties d'oli com si fóra Tots Sants, les va encendre i se'n va anar a buscar el metge.

Mentre Tastaolletes, ben tapat amb una flassada, no gosava traure el cap per por de veure les flames de les llànties d'oli que ballaven com si les bellugaren les ànimes del purgatori.

Quan va arribar el metge, Tastaolletes s'havia quedat com un tronc. A poc a poc, les paraules de la seua dona i del metge el tornaren a la realitat. Per fi, amb el rostre desencaixat i quequejant una miqueta va poder explicar què havia ocorregut.

El metge li féu una revisió i pogué comprovar el que des del primer moment s'havia imaginat: tot havia sigut una broma d'Orland!

—Tots hem de morir un dia o altre —li va dir el metge—, però sembla que este viatge t'has lliurat de les verguetes i encara no és el moment de gori-goris.

L'endemà la història s'havia escampat pel poble, i la gent estava a l'aguait per veure la reacció del tio Tastaolletes quan es trobara amb el seu amic Orland resuscitat.

Aquell dia hi havia mercat i tots dos es van trobar a la plaça.

—Veig —li va dir Orland amb sorna— que has escarnit la mort; me n'alegre.

—Sí, sí —li contestà Tastaolletes—, la mort no ho tinc molt clar, però que sóc el burlot de tothom... això sí que ho sé!

Bé, i així va acabar tot. Si abans d'aquell succés la gent respectava Orland, des de llavors ho van fer molt més.

Ah!, i una altra cosa. Tastaolletes va trigar a muntar a Mirabons, però quan ho va tornar a fer, es va cuidar molt de queixar-se de la duresa de la vida i de demanar res. Mes la bonhomia d'Orland féu que, com a vells amics que eren, no trencaren palletes i aparcant la broma, reprengueren la camaraderia, ja que avesats per la vida, tots dos sabien que val més un amic que un parent ric.

*Si el pare és músic,
el fill és ballador*

I

Això que us contaré ara mostrarà com Orland era un home lleial amb l'amistat, curt de paraules i llarg de fets.

Diuen que cada arruga del rostre dels vells és una experiència viscuda; i que com més marcada, més fonda ha arribat.

A Orland se li coneixien moltes arrugues, però el que més cridava l'atenció no era el seu rostre sinó el sentit de la vida que tenia.

—Per què —deia— has de patir pel que no tens? Pensa en el que has viscut i gaudix del que tens.

Després, deixava passar uns segons perquè s'assolaren les paraules i, carregat d'experiència, sentenciava:

—La vida no sempre ix com vols.

Anar de cacera era una de les coses que més li agradaven.

—Passejar per la serra —deia Orland quan ho explicava—, passar prop d'una mata de timó o d'espígol i notar com se t'obrin els sentits... Les sensacions se'm desperten i em vénen tants records!

Les primeres caceres les va fer a l'adolescència quan se n'anava amb Tastaolletes a enviscar al pou del Pi de l'Aire. Allà, a la vora de les bassetes d'arrossegament de l'aigua, plantaven les branquetes d'espart enviscades i, amagats en una barraqueta propera, esperaven les caderneres i els verderols que hi anaven a beure.

—El que més m'agradava —explicava, ja de major, tornant la vista arrere— eren els preparatius. Aquella pega la feien com podien. Unes vegades recorriem la serra buscant lletrera, trencaven les rametes i arreplegàvem el suc lletós en un test menut. Quan en teníem una bona lletrada, collíem espart i, ens n'anàvem cap a casa.

Alguna vegada, si teníem la sort d'arreplegar un parell de sabates amb sola de crepé les ficaven en una llanda gran de tonyina, preparaven una foguera i amb l'ajuda d'un pal les remenàvem fins que aconseguíem una substància molt viscosa. Però, d'això fa anys i panys!

Quin goig feia escoltar-lo quan parlava del passat... Aquell matí els dos amics esmorzaven asseguts al voltant de la taula; compartien l'esmorzar d'Orland —un tros de melva, un grapat d'olives trencades, dues cebetes i unes tomates en vinagre i un plat amb oli per a mullar—; per acompanyar-ho bevien una ampolla de vi que havia dut Tastaolletes... i parlaven de cacera.

Quasi s'havien fotut la botella i Tastaolletes, que el coneixia prou, anava amollant-li corda fent-lo parlar.

—I la Sola. Què em dius de la Sola?

Després d'haver-la anomenada, Tastaolletes va pensar que haguera preferit callar, però la cosa ja no tenia remei. Tot just feia sis mesos l'animal havia mort de vell i el desconsol s'havia apoderat d'Orland. L'amic, per intentar salvar la situació, li va dir:

—Has pensat de fer-te amb un altre gos?

—Com vols que em faça —li etzibà Orland— amb un altre gos si, fins i tot, en l'aire es nota el buit de la Sola?

—La Sola —va dir Orland rememorant-la—. Ara no neva tant, però quan nevava bona cosa greixava les

botes, agafava la gossa i ens anaven a caçar al rastre... Que bells es veien els bancals, els boscs i les serres! Quan els trepitjaves tot era silenci, la blancor et cremava els ulls i el fred et mossegava el rostre. Amb quina facilitat es veien els llits, desfets per la calor del cos de les llebres, i les petjades dels conills eixint del cau cercant una fulleta de lletuga o una rameta de timó colgada per la neu.

—Sí —contestà Tastaolletes—, d'això d'anar a cercar els conills de bosc i les llebres me'n recorde, però... —i ací tornava a picar-lo— també de les serrades de perdius.

—Xe, si —i ja tens de nou Orland deixant volar la imaginació—. Ara que ho dius, si hagueres vist com n'era, de sabuda! Ja saps que començaven a caçar per les pròpies terres i quan entràvem en la del *senyoret* ho féiem amb molta cura. “Conills tots els que vulgues —em deia l'amo d'aquells bancals tan ben conreats—, però si vola una perdiu: ni una! Les perdius són totes meues!”

La Sola plantava les orelles i escoltava com si entenguera —va continuar Orland—. Després, així que entrava en eixes terres caçava diferent. Alçava el cap com ensu-mant-les i rodava les mates fins que treia la perdiu de manera que li pogueres tirar quasi sempre al límit o fora del bancal del *senyoret*.

—Tens raó —va dir Tastaolletes—. Era un animal que tenia molt de coneixement. A mi em cridava l'atenció com s'entristia i plorava quan érem a Mirabons i sentia el toc de la campana de l'església que anunciava a mort.

—A ma casa —replicà Orland, pensatiu— sempre hi ha hagut gos, però com la Sola no n'he tingut cap.

La conversa havia anat per uns camins que en lloc d'animar-lo l'entristien. De sobte el rostre d'Orland es va animar i va exclamar:

—Xe, te'n recordes del dia de la paella?

I és que la Sola era un llebrer que no sols l'avisava si venia algú i li feia companyia sinó que, a més a més, era una gossa intel·ligent. Era tan sabuda que fins i tot —i això era conegut i contat pel poble— sabia de què li parlaves.

Un dia per a la festa de la Mare de Déu del Remei els matrimonis amics havien quedat per a fer una paella a la caseta de Mirabons. S'ajuntaren a la plaça i, després de carregar-ho tot al carro, pujaren a bon pas. Quan, al cap d'una hora i mitja, hi van arribar, s'adonaren que s'havien oblidat el conill al poble.

—Ara què farem? —va dir la dona a Orland, mentre tots pensaven que baixar al poble era una pallissa...

—No et preocupes, dona. Ara veuràs...

I sense deixar temps a reaccionar va cridar:

—Sola, vine!

La gossa, acostumada a obeir el seu amo, s'hi acostà, alçà les orelles i el mirà.

—Porta'm un conill! —va fer Orland. L'animal, mogut per un ressort interior, va pegar un bot i, escapat, es va tirar serra amunt. Al poc temps tornà veloç. A la boca duia un conill que encara es bellugava.

Orland s'acostà a la Sola, la gratà darrere les orelles i li'l tragué. Després amb una mà agafà el conill per les potes i amb l'altra li pegà una bescollada, i el matà. Mentre pelaven i trossejaven el conill se sentien el *lla-pics* curts, com un lament nerviós mescla d'alegria i d'espant de la gossa que no parava de pegar bots al vol-

tant del seu amo. Aquell *llapigar*, aquell so —*hai! hai!*— seguit dels bots era el mateix que feia quan es ficava entre les mates, en les coscolles i treia el conill espantat.

Orland es rentà les mans, agafà la gossa, li féu unes palmetes al llom i li donà un rosegó de pa. Amb això l'animal se'n va anar al fons del bancal, content, perquè sentia la mirada dolça i tèbia com un alé del seu amo.

—Sí, la Sola entenia el que li deïes —li va dir a Tastaolletes—, però poca gent sap que quan l'arreglarem, només de catorze dies, la vam acabar de criar xuclant de mamella de la meua cunyada que, per aquell temps alletava el seu fill. Si no, s'havia mort! Això la va fer una gossa llesta i àgil... i saberuda com una persona.

Orland mirà el rostre de Tastaolletes. La darrera explicació l'havia sumit en un llarg silenci perquè coneixent-lo com el coneixia, sabedor que era un burleta que sempre li parlava amb sorna, no gosava obrir boca. A la fi, Orland amb cara de jugador de monte i refermant amb el cap, va dir:

—I això que et dic no és cap mentida.

—Bé, bé —li replicà Tastaolletes—, si tu ho dius m'ho crec, però no m'ho haves explicat mai...

Durant uns segons, assaborint l'últim culet de vi, tots dos restaren en silenci colpits per aquella terra... el pla enlluernador de les hortes, l'arrabassadora bellesa del paisatge de la Foia Falsa envoltada per Perrió i Rabosa i l'àguila que, com si volguera participar de la conversa dels amics, planava majestuosament pel cel.

Tastaolletes el coneixia prou com per a saber que el que el seu amic necessitava era eixir de cacera, i com a mostra d'amistat li va dir:

—Com sé que tens ganes d'eixir a caçar i que sense gos la cacera es complica, doncs, qui millor que el meu xicon perquè et faça de gos?

—De gos?

—Sí, home, sí —replicà Tastaolletes que ja veia solucionada la menjuga de dos dies—, un gos a més de fer-te la mostra per assenyalar on està la peça, quan dispares i la mates, no va per ella?

—Sí, clar, això és el que feia la Sola a la perfecció.

—Xe, no ho veus? Per això està el meu xic, per a arregar-te la peça! I com més millor... així, quan acabeu li'n dónes un parell perquè se'n recorde!

—No sé —es deia per a si, però en veu alta, Orland—, ningú caça sense gos, però què vols que hi faça? Ja me n'eixiré...

Tastaolletes va veure que Orland dubtava; no s'ho pensà molt i tornà a insistir:

—Orland —li va dir tot seriós—, som amics des que érem xiquets i crec que en este poble no hi ha altra persona que et conega tant com jo, per això sé que haig de confiar-te el meu fill perquè me l'atempere i l'eduques i, a més a més, qui millor que tu perquè l'ensenyes a caçar?

Amb aquell argument, amb aquella mostra de confiança, Tastaolletes sabia que trencava tota la resistència i, callat, va esperar les paraules del seu amic.

Era una petició raonada, fins i tot es podia veure com un favor d'amic, però a Orland li costava decidir-se. Tastaolletes mirava Orland i esperava. Prou que el coneixia

xia! Al front li havien eixit tres ratlles reflexives i, quan això ocorria, calia donar-li temps.

—És un xic jove i àgil —es deia Orland per a si— i perseguirà les peces ferides com un llebrer assenyat...; per contra: és molt nerviós i atabalat, i espantarà les peces abans no es posen a tir.

A la fi, quan en el seu bosc de raonaments el fidel de la balança es va inclinar per acceptar-ho, va dir:

—Que vinga esta nit a casa i en parlarem.

Quan el darrer raig de sol havia desaparegut Miquel es va presentar a casa d'Orland. Al carrer, un vent fred s'en-carava a les finestres i als balcons i obligava a tancar-los. Així que va entrar, el xic va notar la bona olor de la fruita que omplia la casa. Orland tenia una cambra on escampava les pomes i la collita d'ametla.

L'home sopava assegut al racó del foc. Aquella setmana les gallines s'havien portat bé, havien post bona cosa d'ous i la dona els havia fet durs.

—Pren cadira i agafa un ou dur —li va dir Orland sabedor que d'ous, a sa casa, en menjaven molt de tard en tard.

El xic, després de veure la safata plena, se li féu la boca aigua i s'assegué de seguida. “Crec —va pensar— que en tota la meua vida mai no he vist tants ous junts.” Afamat com anava va agafar un ou, li trencà la closca i la tirà al foc com havia vist que feia Orland i, amb precipitació, allargà la mà per agafar un pessic de sal, però, com que era un desmanyotat i un poc sapastre, va tom-

bar el saler. No es podia dir que Miquel no fóra net de clatell, sí, però a més d'espavilat era despreocupat i supersticiós.

—Fes l'ull viu! —li va dir Orland quan va veure el moviment, mes l'advertència no va servir per a res i la sal es va escampar damunt la tauleta. Aleshores Miquel, més blanc que la paret, s'alçà apressat, començà a fer voltes a la taula en el sentit contrari de les agulles del rellotge i, al mateix temps que agafava pessics de sal i els llançava cap al darrere, recitava com una salmòdia:

—Que esta sal no em faça mal! Que esta sal no em faça mal!

Orland ho veia i no s'ho creia. “En la vida que tinc! —es deia per a si—. Si en compte d'anar avant anem arrere!” I és que mai no podia imaginar-se que un jovenot com aquell que havia anat a escola es comportara com un babau.

—Com es pot ser tan ximplet! —li recriminà fent-li que s'asseguera de nou.

—És per a evitar la malastrugança que porta llançar la sal —replicà tot ufanós el jovenot, satisfet de demostrar que estava ben ensenyat—. Hem tingut sort així que s'ha escampat per la taula i no ha caigut a terra, perquè sinó en lloc de tres havien sigut cinc anys de mala sort.

Davant d'aquell panorama que se li presentava, Orland va callar. Durant uns segons rumiava la mostra, reflexionava sobre si havia de continuar endavant o fer-se arrere. “El cas és —pensava— que si li dic que no vinga se'm perdran moltes peces, però si ve, tan atabalat com és, de segur que en fa fugir més d'una.” Al final pesà més la vella amistat que tenia amb Tastaolletes que totes les altres consideracions.

Miquel, assegut de nou, contemplava el foc i, de reüll, mirava Orland. Sabia —tots a Petrer ho sabien—, que era un home sensat. “Vés i fes el que et mane —li havia dit son pare—, que aprendràs bona cosa i... si portes alguna perdiu o alguna llebre millor que millor!”

—Bé —li va dir per fi Orland eixint d’aquell mutisme—, tal com vam quedar ton pare i jo, demà vindràs amb mi a caçar i em faràs de gos.

El xic el mirava somrient, pegant cabotades en senyal d’afirmació. Al capdavall no havia —com tot bon gos assenyat— d’obeir sense rèplica?

—Demà t’espere a les cinc del matí. Porta’t l’esmorzar perquè passarem tot el matí trastejant la serra.

S’havia fet tard i l’endemà havien de matinar. Per tant, s’acomiadaren amb un “fins demà” i se n’anaren a dormir.

—Qui t’ha deixat eixe perdigot tan vell? —li preguntà Orland tan bon punt va veure Miquel carregat amb la gàbia i l’ocell.

—És del meu amic Pere, el fill del tio Bonifaci.

—I per què l’has dut, no havíem quedat que caçaríem al rastre?

—Sí, però el cas és que vull aprendre a caçar amb perdigot —va dir el xic tot demostrant interès.

Orland es quedà pensatiu. Caçar amb perdigot li agradava, però feia temps que no eixia a caçar i se n’havia fet una altra idea.

Miquel, davant el silenci, no va fer res i es limità a escrutar el rostre d’Orland tractant d’endevinar el que

s'ocultava darrere les arrugues del front. A la fi, el caçador, va dir:

—Bé, començarem amb el perdigot i si la cosa no funciona cercarem les llebres i els conills.

Clarejava quan tots dos van arribar a un alt on hi havia una peanya de pedres per a ficar la gàbia del perdigot. Miquel la hi deixà i, seguint les explicacions d'Orland, li va posar brossa pels costats perquè el perdigot només mirara el caçador. D'eixa manera, quan entrara un altre mascle a barallar-se amb l'engabiat, tindria una bona visual per a tirar-li i no errar.

Després es posaren a arreglar la barraca del caçador i van fer-ne una altra, més menuda, on s'amagaria el xicon. Quan tot va estar enllestit, caçador i "gos", es van encauar en la barraca respectiva a l'espera que el reclam fera el seu treball.

Va passar el temps i el perdigot no badava boca. Orland mirava Miquel i li feia un gest com preguntant-li què ocorria; però aquest alçava els muscles i contestava amb un pse!, amb una certa despreocupació.

Al poc... "Txa-txa-rà... txa-txa-rà... txa-txa-rà...", es va sentir el cant ronc d'un perdigot que cantava des d'una pineda del costat. "Txa-txa-rà... txa-txa-rà... txa-txa-rà...", però el perdigot engabiat en lloc de contestar-li no feia més que moure's. Protegit per l'arbreda el perdigot escotxegava provocador, marcant el territori, cantant per a lluitar amb els altres mascles que hi hagueren a la contornada, mes el que havien dut ells es feia el mut.

De sobte van poder escoltar un "txa-txa-rà... txa-txa-rà... txa-txa-rà..." més suau. Orland va mirar per la tronera de la barraca i va veure que una femella havia respost al reclam... del que hi havia a la pineda!, i se'n va anar a

cercar-lo. L'ocell engabiat no va arribar a obrir boca, tan sols es movia, nerviós, en el poc espai que tenia.

Llavors, Orland ho va entendre i li va dir a Miquel:

—Amb este perdigot no caçarem res perquè està viciat. Segurament li van pegar amb algun plom en una cacera anterior i, escaldat, ara no obri boca.

Aquella perdiu es va perdre. “És normal —es va dir per a si Orland—, no sempre serà arribar i pouar.”

—Bo —va exclamar Orland—, si no entren les perdius almenys podem esperar que passen els tords.

Prop d'on es trobaven arrecerats hi havia un camp d'oliveres. El més normal era que els tords ajocats a la pineda es desdejunaren alguna oliva, i ells hi eren en la trajectòria d'eixe vol. Però feia fred i Miquel no podia restar quiet. Dins de la barraqueta, per a entrar en calor, botava i botava, i l'únic que aconseguia era espantar els ocells que hi entraven confiats.

—Vols parar? —li va dir Orland l'enèsima vegada en què el seu moviment alertà una merla parada molt ufanosa damunt del cim d'una olivera.

Sense llum ningú no s'hi veu, i aquest xic en tenia de poques. Ja podies dir-li que no es bellugara i que no tocara les rames de la barraqueta que ell, tot nerviós, veient que no hi entraven els tords, no feia més que moure's, amb la qual cosa espantava els que venien enfilats als pins.

A més a més que ja se sap: “Caçador de gabieta, la fam li *apreta*”, i el xicot, després d'haver caminat serra amunt i avall per aquells verals aspres i d'haver-se arrapat amb les argelagues, tenia una fam “canina”.

Mirava Orland en la seua barraqueta, tan concentrat, sense importar-li el fred, sense donar senyals de tenir gana... i es desesperava. “Que no veu —es deia per a si—

l' hora que és? Quan de temps haurà de passar, abans no es decidisca a descansar i fer un mosset? Si almenys passara algun tudó o algun tord... Si cobra una peça —continuava dient-se per a animar-se— de segur que para i esmorzem.”

El cas era que estava tan desitjós perquè entrara un ocell que no parava d'aguaitar entre les rames per mostrar-li la peça. De sobte va veure un tudó que, enfilant-se, anava a entrar per l'esquerra. Mirà Orland. Semblava que no l'havia vist. Si no l'avisava el colom se'n fugiria. Miquel no ho dubtà, agafà una pedreta i li la tirà dissimuladament perquè el mirara. Ho va aconseguir, Orland el va mirar i Miquel amb senyes li indicà per on muntava el tudó, però, amb aquests moviments, quan l'animal era una peça segura que Orland tenia ben apuntada, va tocar involuntàriament una rameta i, el colom, desconfiant d'aquell moviment estrany, a l'últim instant va canviar el rumb al mateix temps que se sentia el tro de l'escopeta d'Orland. “L'avís”, providencial per al tudó, li va salvar la vida.

Mentre el colom fugia apressat es va sentir la veu —sorneguera?— conciliadora del xicon que deia:

—No es preocupe, tio Orland, que els millors tiradors també fallen.

I allà tens Orland, tot furiós, dirigint-se cap a Miquel.

—Vinga, agafa el perdigot i anem-nos-en que, si no espavilem, perdrem el matí!

Aquella vivor de veu va fer que el xicot se sorprenguera i el mirara desconcertat. Orland, que tenia bon caràcter, quan va veure el torbament en la cara del jove, de seguida va canviar el to i afegí:

—Val, val, anima't que encara queda matí. Anem cap a Catí a veure si tenim una miqueta de sort i ens fem amb una llebre i un parell de conills.

El caçador i el seu “gos”, apressats, van deixar aquell alt i es van dirigir a la serra d'enfront. Pel camí, van deixar la gàbia amb el perdigot en un alcavó de pastor que tenia porta. Orland coneixia on s'amagava la clau perquè ja l'havia fet servir en altres ocasions.

—Quan tornem cap a casa —li va dir— passarem i l'arreglarem.

Orland no va voler fer-se mala sang i continuà caminant per la serra. Si hi haguera anat amb la Sola hauria intentat disparar a la perdiu des de dins la vella carrasca que hi ha prop de la font del pou del Pi de l'Aire —entre uns quants caçadors havien buidat l'arbre per dins, per a amagar-se i poder disparar a les perdus i els tudons que encebaven tirant-los blat i ségol— però amb el nervioset que duia al costat, millor no intentar-ho. A més a més que l'hora que era, de segur, ja l'haurien ocupada.

Encara no feia ni vint minuts que caminaven quan, en una revolta del camí, prop d'un barranquet que fitava amb un tros d'horta, Orland va veure un conill, li apuntà ràpid i disparà.

El conill feia tombs quan Miquel es llançà veloç a agafar-lo abans no s'amagara. L'animal, ferit de mort, no va poder fer més de quatre passes i quan el xicot l'agafà ja era mort. Els perdigons li havien entrat pel costat i per l'anca, li havien esgarrat la pell i mostraven els budells i uns filets sanguinolents.

Miquel, irreflexiu, el va agafar sense mirament, es va esguitar tot sencer i quedà brut de sang. Desorientat, es quedà abstret mirant les entranyes de l'animal com si dins palpitara en carn viva el misteri de la natura.

—Què fas? —li etzibà Orland, que veia com l'havia afectat la mort de l'animal—. Sembles un figaflor.

—És —va dir el xicon mostrant el conill encara calent i inanimat— que està...

—I com vols que estiga? —replicà Orland, a qui eixes coses el treien de polleguera—. Això és la vida: nàixer, créixer, reproduir-se i morir. I tots tenim la mateixa cita.

Continuaren la cacera sense dir-se res; entre altres coses perquè, quan entraren pels bancals erms on van les llebres, Orland li demanà que s'avançara i vinguera de lluny cap a ell, enviant-li-les, i Miquel, roda, roda, li les enviava, però costera amunt! Veia que parlar amb el fill de Tastaolletes era perdre el temps i no volia malgastar saliva. “A més —es va dir per a ell— que ja se sap: ‘gent jove, pa mollet’, i este en sap ben poc de patir i ho vol tot sense esforç.”

En passar per la font del barranc Fort, com que no trobaven res, van fer a pegar un mosset. Del sarró, Orland va traure la bóta de vi, un bon tros de pa, cansalada i una botifarra seca i un grapat d'ametles i d'anous per a trencar. Miquel només portava un tros de coca de farina i unes quantes figues furtades de les figueres dels bancals de la Foia.

Caçar, caçar... no havien caçat molt, però la bóta se l'havien beguda, sobretot Miquel, que semblava assedegat. Quan acabaven amb les figues i els fruits secs va passar un esbart de cadernerres, cridaneres i enriolades i Orland va dir:

—Vinga, que encara tenim una bona estona per a rescabalar-nos del matí perdut.

A prop de la font hi havia una bona barraqueta; almenys l'escampada de cartutxos per terra ho acreditava. Els pardalets, avesats a beure a la font, entraven confiats; a més a més, tot i que el voltant era una zona amb pins, darrere de la barraqueta hi havia un bancal prou net, la

qual cosa afavoria poder arreplegar-los. Amb rapidesa acabaren d'arreglar la barraca vella i en feren una de nova per a Miquel.

I, de nou, allà tens els dos: el caçador i el "gos", esperant els ocells. Molt prompte, el cansament per la matinalda, les hores caminant, el vi que s'havia begut amb delit i la pau de la barraqueta es van imposar i Miquel es va adormir. Això féu que quan Orland, de l'altra barraqueta estant, va disparar contra un tord i el va tocar d'ala, el tret, en compte de fer-lo eixir corrent a agafar l'ocell, tan sols el va despertar i el pardalet es va perdre.

"Ja n'hi ha prou! El que no deixa..., deixar-lo", es va dir Orland per a si. Després, sense esperar-ne més, va eixir de la barraca i li va dir:

—Anem tornant, que encara tenim un bon tros per a arribar a Petrer.

Era cert que Orland, des de la matinada, desbordant generositat pedagògica i vital, havia començat a ensenyar-li les conductes mínimes que tot bon "gos" havia de tenir; com també ho era que, des que havien començat la cacera Miquel no havia parat de desbaratar-ho tot.

Semblava que ja ho havia vist tot amb aquell "gos" de dues potes, però per si no n'hi havia prou... Al final del matí van veure una coscolla gran amb les seues fulles verdes, lluent i espinoses. Orland li féu un gest al xicon indicant-li que furgara, que era un bon refugi per als conills. Miquel va agafar un pal i començà a furgar sense fixar-se que es creuava amb la línia de foc. Quan la llebre arrancà a córrer Orland no va poder disparar. El caçador li llançà una mirada contrariada, però el xicon, en lloc de demanar disculpes i llevar-li ferro, de nou va esclafir a riure i, fent-se el graciós, va dir:

—Xe, tio Orland, no li pega ni a les mosques!

Orland el mirà de dalt a baix. Arribar i moldre no haguera sigut lògic, però duien ja prou hores i continuava obrant sense reflexió, sense mirar el que feia. De sobte, Orland —sense raó aparent?— va perdre la sensatesa, va agafar dos cartutxos *fallacos*, els carregà als canons, tancà l'escopeta i apuntant cap a Miquel, recordant-se del que li havia tocat fer amb son pare, li va dir:

—Els testos s'assemblen a les olles... Que no has tingut prou a dur-me un perdigot viciat, destorbar-me els tords i els tudons que s'arreceraven al pinar, impedir que caçara les perdius a la carrasca, espantar-me el tudó... i has hagut de tapar-me la llebre per millorar la teua marca?

Al xic, aquelles paraules li van ressonar com un eco dins del seu cap. Veia com Orland li apuntava i el mirava amb fixesa, amb una mirada totalment distinta, com si estiguera acomiadant-lo de la vida...

—No et diuen el Pardal? —i ací Orland l'interrogava pel seu malnom, fixant-se amb el nas en forma de bec, les galtes xuclades i el cabell que se li esmolava cap avall—. No volia ton pare que caçàrem prou, doncs ja vorem què em diu com li duga este pardalot!

Orland no veia més que la mirada de sorpresa de Miquel.

—Però —va dir Miquel movent les mans com per allunyar un fantasma— no serà capaç de disparar-me, veritat?

El xic, esporuguit i esverat, semblava un gos bastonejat; tan bon punt va veure la determinació forassenyada al rostre d'Orland, empal·lidí i s'agenollà. Una cosa tenia clara: no volia morir com un gos.

Aleshores, Orland va dirigir l'escopeta al cel, va prémer els gallets i es van sentir els dos trons que l'eco de la serra s'encarregà d'allargar.

Miquel, amb el cor repicant-li desesperadament i les orelles zumzejant-li, es va palpar el cos. Cap perdigot li havia tocat el cor, ni els pulmons, i estava sa i estalvi. Sabia que una vegada superat el tràngol, havia tornat a la vida! El xicon va voler alçar-se, però notà que a les cames se li havia ficat una forta feblesa que li impedia moure's.

Llavors va sentir la veu d'Orland. Sabedor que s'havia passat, li va dir:

—Perdona'm. No sé què m'ha ocorregut. Ha sigut com si el diable se m'haguera ficat al cos i m'haguera enfello-nit. M'he deixat portar per una ràbia estranya que em rose-gava la sang.

Miquel estava tan a prop que veia perfectament el rostre de galtes afonades i la silueta prima d'Orland, i li va semblar més calmat, com si amb els trets se n'hagueren anat l'enuig i el mal humor. Per això, més refet, al mateix temps que s'alçava, va dir:

—Uf!, és com si haguera tornat a nàixer.

Aleshores Orland va obrir el sarró, va traure el conill i, allargant-li'l, va dir:

—Jas, que t'ho has ben guanyat.

El xicon va dubtar. Això que acabava de passar era molt fort... “Però —es va dir per a si intentant comprendre el que havia ocorregut— sembla que tot ha sigut una broma.”

Llavors, recordant-se de son pare: “Vés que deprendràs bona cosa i... si portes alguna perdiu o alguna llebre millor que millor!”, va agafar el conill i, tot content, se'l ficà al sarró.

No entenia bé el que havia ocorregut, però el fet de tornar a casa amb un conill li deia que no ho havia fet tan malament... i amb aquells pensaments tornava a ser el xic eixelebrat i despreocupat d'abans.

Van passar per l'alcavó, van agafar la gàbia amb el perdigot i van baixar cap al poble. Malgrat que semblava haver-se solucionat tot, entre els dos caçadors s'havia estés un llarg silenci. Miquel, amb els ulls lluent i el cap baix, anava apressat.

Orland, que també duia el cap cot, notava una mena de cansament que no rajava del cos sinó dels racons de l'ànima. Però al rostre esbossava un somriure tímid de satisfacció perquè, tot i que es penedia d'haver sigut tan dur, sabia que ho tornaria a fer.

Quan van arribar al poble, Miquel un poc estorat, va dir:
—Bé, me'n vaig a casa.

Orland, amb un somriure sorneguer, no li va contestar; tan sols s'acomiadà d'ell amb la mà i la mirada.

—Hem perdut el temps? —es preguntà i ell mateix es contestà—. No, no, les coses que passen donen experiència i, avui, Miquel n'ha tingut unes quantes.

—I jo? —tornà a insistir-se—. Serà un consol, però almenys ara tindrè una història més per a contar.

Quan Orland tornà a fixar-se en el xic, aquest entrava a sa casa; li havia malbarat la cacera, ben bé que ho sabia, per això va pensar: "Si vols gos de caça..., busca-li la raça".

El pou del Carrascalet

I

La història que us explique ara va passar pels volts del 1890, i té a veure amb el mas de Planisses, el pou del Carrascalet, don Modest —l'amo— i els jornalers que recollien la neu, la llançaven al pou, la premsaven i la recobrien de palla, branques de pi i, fins i tot, de pedres a fi d'aconseguir un major aïllament.

El mas de Planisses tenia una casa d'una planta amb dues habitacions i tres cambres on, quan venien, es quedaven els amos. Des del balcó de l'habitació principal es contemplava la vall. Ja a distància, cridava l'atenció la lluentor de la porta que la dona del mitger, de tant en tant, untava d'oli per evitar que es clivellara. Les dues fulles d'aquella porta ovalada, senyorial i de bona fusta, només s'obrien de bat a bat quan venien els senyors.

L'amo, don Modest, també era propietari de les terres del voltant, vint jornals d'extensos oliverars i vinyes que feien un vi excel·lent; d'un vedat de caça de perdius, conills i llebres; d'una bona gossada que dormia en unes gosseres construïdes al costat del corral on tancaven el ramat, i del pou de neu que abastia els gelaters de Xixona, de Castalla i d'Alacant.

A un costat de la casa es trobava un casot on vivia l'administrador del pou i la seua família. Mentre que del pou l'administrador cobrava un salari estipulat, en tot allò que

es referia a les terres tenia contracte com a mitger. Afegida a la caseta hi havia la cort on criaven el porc i un corral per a l'aviram. D'enfront, quasi a tocar, la paret de la serra s'obria en dues boques de coves no molt fondes que s'aprofitaven, l'una per a tancar el ramat d'ovelles i de cabres, i l'altra, per a estendre màrfegues omplides de pelloses de dacsà perquè dormiren els hòmens que treballaven al pou de neu.

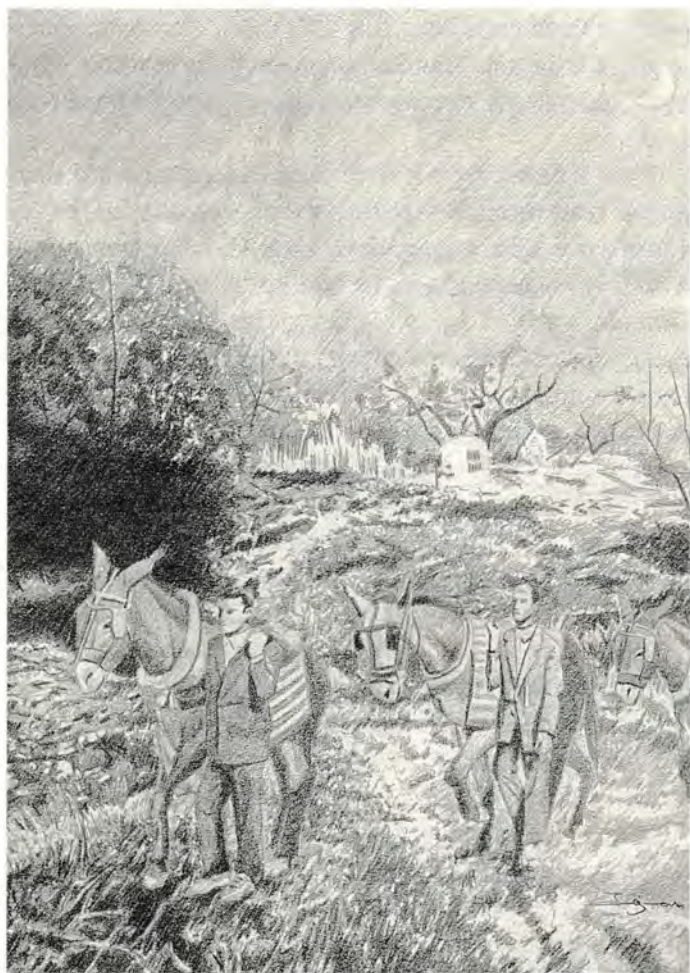
En aquells temps es produïen de dos a quatre nevades anuals als plans i alguna més als cims de la serra, per això tenir un pou de neu era sinònim de riquesa.

Al pou del Carrascalet, que es troba al costat del mas de Planisses, s'arribava per un camí de ferradura. El pou és un profund forat reforçat de maçoneria emprat per a la conservació i l'emmagatzematge de gel, obtingut d'arreglar i premsar-hi dins la neu dels voltants.

El pou, que es troba a una altitud de mil dos-cents metres, té quatre portes, una fondària de vuit metres i mig, un diàmetre d'onze metres i una capacitat de vuit-cents metres cúbics. En una de les portes s'amagava el ganxo de la corriola que es feia servir per a pujar els blocs de gel.

Aquest pou servia per a conservar la neu caiguda a l'hivern; després de ser convertida en gel es transportava a llocs d'animals i es venia per a fer gelats de sabors o simplement per a refrescar-se. Durant quatre mesos, començant a juny, eixien diàriament més de cinquanta càrregues. A l'estiu llargues rècues de mules i ases guiades per ombres caminaven en l'obscuritat i el silenci de la nit, triaven passos difícils i anaven apressats abans que els raigs del sol pogueren ferir la seua càrrega.

Els anys anteriors els hiverns havien sigut crus. Les nevades a les muntanyes van ser abundants i el pou es va

omplir a vessar. Amb el ventre del pou ple va poder aguantar l'època de pluges de la primavera i arribar a l'estiu en bones condicions. A la primavera de juny van començar a partir la neu i carregar-la fins a Castalla, Xixona i, principalment, Alacant. Aquells anys els gelaters feren "l'agost", però també don Modest, que va guanyar bona cosa de diners.

Però el darrer any tot va canviar. El temps, com si s'haguera trastornat, no encertava el calendari. Tot va començar a l'estiu, que es va allargar. Al començament d'octubre encara no havia fet falta calfar-se al racó del foc. Després, a mitjan mes, caigueren unes pluges torrencials que ni els més vells recordaven haver vist cosa pareguda. Durant setmanes els bancals quedaren negats, molts marges es van desfer i més de deu cases perderen la teulada.

Al mas del Carrascalet la casa aguantà prou bé, però no ocorregué el mateix amb el pou. La volta que protegia la neu de la pluja i del sol es va enderrocar i el pou va quedar amb la boca oberta. Si l'amo haguera fet cas quan el van avisar!

Al final de l'estiu, en acabar la temporada del gel, l'administrador va avisar l'amo que calia arreglar la volta del pou: corria perill d'enfonsar-se si queia una copiosa nevada. Això, pràcticament l'obligava a reedificar-la. Calia tornar a bastir-la amb carreus i una coberta de teula. Aquella volta bastida amb maçoneria, emprant la tècnica de "falsa cúpula" per aproximació de filades de pedra, mantindria la forma de mitja taronja.

Per a una ràpida reparació tenien la sort que els murs de l'inici eren de considerable gruix i permetien suportar les pressions de la volta, que anava estretint-se cap al vèrtex i que, per a fixar la bastida, el pou disposava d'uns

buits, a mode d'esglaons, practicats en la maçoneria, situats sota l'ingrés o porta principal, i que tenien la missió de facilitar la baixada i pujada dels hòmens.

Don Modest era molt afeccionat a les cartes. En el darrer any, entre la venda del gel, de l'oli, la verema i la venda del vi, havia arreplegat molts guanys i duia la taleca plena de diners. Aquell viatge, quan es presentà l'administrador a indicar-li la necessitat de reparar la volta del pou, la cosa li pegà tort. Acabava de perdre bona cosa de diners i no estava per a tonades!

—S'ha d'evitar —li deia l'administrador, sabedor del greu problema— l'embassament de l'aigua a l'interior si no volen que la pluja fonga la neu i, convertida en aigua, isca pel regallador central.

—Bé —replicà l'amo, a qui els diners li costaven poc de suar i els malbaratava sense pesar—, m'agafes en un mal moment... He tingut moltes despeses i ara no puc fer-li front a la reparació. Si de cas, prepara bona cosa de canyes, fes un canyís i amb unes quantes branques de pi farem un bon cobertor.

L'administrador, apesarat, va tornar al mas de Planisses. Quan arribà hi contemplà el paisatge. Un seguit de tossals alts i boscosos tancava l'horitzó. Ho havia intentat, però ell no era l'amo. Aquell no era el seu pou, ni aquelles eren les seues terres... Avesat a la realitat, callat, quan hi entrà a sa casa li digué a la seua dona:

—Hem de preparar-nos perquè el temps a venir serà roí.

Des d'aquell moment es dedicà a traure-li el major profit possible a les terres —com que era mitger es repartia els fruits a mitges—. Després, quan faltava poc perquè vinguera el fred, va entrar en tractes amb la colla que solia llogar per a plegar neu i començà, juntament

amb la seua dona i els fills, a preparar l'allotjament. Durant la recol·lecció de la neu els treballadors s'allotjaven en una de les coves naturals que es claven dins les penyes.

La dona va començar a amanir els perols per a cuinar per a molts i a omplir el rebost de bona cosa de menjar (arròs, cigrons, fesols, creïlles, cebes, alls... i l'embotit i els trossos de l'última matança del porc). Tot això — amb la justificació prèvia de l'estat de comptes—, l'administrador ho descomptava dels guanys que havia de donar-li a l'amo.

Mentre, a la caseta, l'encarregat també treia i repassava les eines, els cabassos i la romana per a la pesada de les càrregues. Aquell subministrament de gel als arriers i abastidors es feia a l'estiu quan pujaven els matxos i s'omplia la xàvega de neu, però era ara, abans del tràfec, quan calia revisar-ho tot.

Aquell any la neu va trigar molt a aparéixer. Després, quan ho va fer, no passà dels trenta centímetres. Els jornalers, obligats a omplir el pou, hagueren d'ampliar el cercle d'arreglada i això els obligava a treballar més. Els hòmens s'afanyaven, atrafegats, a omplir els cabassos de neu. Els prunyons a les mans gèlides, als peus enfredorits —tot i anar coberts d'uns peücs gruixuts—, i a les orelles gelades... semblava que la cosa anava com sempre, però hi havia un ambient estrany fet de silenci i d'abnegació. Haver de tapar i arreglar cada dia la volta augmentava la faena i el sentiment que el seu treball era estèril. No se'n queixaven. L'administrador i la seua dona complien la seua part: donar-los de menjar i aixopluc net, i, al final del fred, l'amo els pagaria les jornades.

El pitjor de tot fou que hagué de passar un mes i mig perquè tornara a nevar. Aquesta vegada va ser una bona nevada i els jornalers van haver de treballar de valent, però no va ser suficient per a omplir el pou.

Des d'allí dalt els superbs panorames serrans que es contemplaven et captivaven l'ànima, però això era per als senyorets; els treballadors no tenien temps ni, després d'una jornada de treball, esma per a contemplacions.

Aleshores, enmig la claredat d'un cel límpid i eixut, mirant aquelles cares colrades per la intempèrie, l'administrador els va dir:

—Bé, haurem d'esperar les nevades d'abril.

El mal fou que aquella nevada va ser l'última d'aquell any i, a l'abril, es patiren unes gelades que van cremar l'ametla, els brots de les vinyes i tot el que s'havia de collir a les hortes.

I encara va venir una desgràcia més. A la primavera de maig el temps es féu primaveral i, sorprenentment, començà a ploure a bots i barrals. Plovia. I aquella cançoneta de l'aigua que s'esmunyia senda avall i que en altres moments els sonava tan bé, ara s'havia convertit en un so estrany i trist perquè sabien que duia la desfeta de tot el treball. Aquella aigua tan necessària per al camp desfaria la neu, s'emportaria la riquesa emmagatzemada i portaria la ruïna del pou i del mas...

Així va ocórrer. La pluja, ajudada per un vent furios, va traspasar les rames i el canyís que cobrien la volta. L'aigua, acostumada a trobar el camí més fàcil, prompte va foradar la protecció i es barrejà amb la neu premsada. A poc a poc, la collita que tant havia costat de fer es va desfer i, convertida en aigua, va anar esmunyint-se pel regallador central.

Al principi de la tempesta els jornalers van intentar lluitar per evitar la destrossa que s'avenia, però quan van veure que no hi havia res a fer i comprenent que la culpa era de l'amo que no havia volgut gastar-se els diners per a solucionar-ho quan encara era a temps, van seguir les passes del seu cap de colla que, ben xop i amb la roba amera-da, al mateix temps que exclamava: "Qui tinga cuc, que pele fulla!", va deixar el pou al seu destí i se'n va anar a aixoplugar-se.

La collita de neu es va perdre i, amb això, l'amo va veure augmentats els seus deutes perquè li quedava poca renda per a dur el ritme de vida a què estava acostumat i, damunt, havia de pagar als jornalers...

II

Quan venia el bon temps don Modest es traslladava al mas de Planisses. Aquella vegada havia vingut amb uns amics, terratinents com ell, convidats a passar la nit jugant a cartes.

Havia passat el temps i l'amo no cridava els jornalers per a pagar-los els jornals. I no era perquè no li ho hagueren recordat. Vicent, el capatàs de la colla, acompanyat d'algun camperol, havia pujat totes les setmanes a demanar-li el pagament, però l'amo no el rebia; tan sols enviava l'administrador per a dir-los que se'n tornaren al poble, que ja els avisaria quan arribaren els diners.

Ell baixava al poble i els ho explicava, però les dones dels treballadors, que havien comprat tot a la ratlla —fiat a les botigues—, a poc a poc van veure que els venedors ja no els fiaven més. Sense diners no podien comprar res; sense diners no es podia viure... Per això, carregats de raons i sentint-se estafats, qui en tenia agafà l'escopeta i qui no, la falç o un raor ben esmolat i s'enfilaren cap al mas del Carrascalet.

Els hòmens caminaven apesaratats. Tantes vegades com havien pujat sense que els afectara el més mínim la distància i, ara, així que començaren a caminar, com si pressentiren que era un dia especial, tenien la pell de gallina!

L'arribada dels jornalers al mas es va pressentir pel brogit que feien. Quan es presentaren a les portes de la casa, sense que ningú ho manara, es va fer un gran silenci.

—Senyor —va dir l'administrador que guaitava des d'una finestra— sembla que tenen armes.

—No et preocupes, ja saps que com més por té el ca, més lladra.

L'amo —igual que els altres terratinents que l'acompanyaven—, s'havia habituat a disposar de servidors que ho acceptaven tot sense qüestionar mai les seues ordres, i, ara, no seria diferent.

Vicent, el cap de colla dels jornalers, avançà i trucà fort. Aquell viatge no se'n tornaria de buit com els altres. Enmig del llarg silenci els colps ressonaren com un timbal.

Al poc temps, l'administrador va mig obrir una de les fulles i, fent-se a un costat, deixà passar el cap de colla i un altre jornalер.

Els dos obrers avançaren. Eren a la planta baixa. Hi havia una gran llar que escalfava la casa i on, al voltant d'una taula redona, seien els convidats de l'amo. A un costat hi havia una porta que donava a la cuina, tot i que no es feia servir perquè els mitgers preparaven el dinar i el sopar dels amos a sa casa; junt a la cuina hi havia la boca de la cisterna que arreplegava l'aigua de la teulada. A continuació, una porta de dues fulles menava les cavallerisses on hi havia dos cavalls, el que portava la tartana en què havien muntat els jugadors i, l'altre, el que solia cavalcar don Modest.

—A què ve tant d'aldarull? —va preguntar-li l'amo fent-se el sorprès.

—Els jornalers —va replicar de seguida Vicent— reclamem el que és nostre.

—Ja et vaig dir que la pèrdua dels guanys del pou i les gelades m'han posat en una mala situació econòmica. Si voleu cobrar haureu d'esperar la collita de l'any que ve. Jo sóc el primer que està patint esta situació, que no ho veus?

I al mateix temps que feia aquella darrera afirmació s'obria la jaqueta i mostrava la roba amb què anava vestit. Amb aquell gest volia indicar-li que, obligat per la desfeita econòmica, no s'havia pogut comprar roba nova; però allò no va tenir l'efecte que desitjava perquè si parlaven de comprar roba, només havia de mirar-se els dos jornalers amb la roba gastada i sargida.

—Si vaig a la gent i els dic que no cobraran pot passar de tot.

Quan don Modest va veure que la cara del jornalер havia perdut la timidesa en la mirada i reflectia una determinació inusual se li va fer tot negre. “Però no! —va pensar—. Això faltava, que un home de bé haguera de recular per una colla d'afamats! Tant com els he ajudat!”

—No soltaré una *moneta* —va dir altiu i autoritari—. Esta és l'última paraula!

—Sempre s'ha dit —replicà el cap de colla sense acovardir-se— que allò que és promés, siga atés...

—Crec que si continueu amb esta actitud portareu problemes.

—Ja en té, de problemes.

—Un home no pot dir una cosa i després canviar d'idea.

Don Modest va dir aquella última frase tan decidit que les seues paraules causaren una pertorbadora impressió. Venien a cobrar i ni tan sols parlava de negociar; només es mantenia amb la negativa d'ajornar-lo perquè no tenia diners.

—Però —va insistir el cap de colla, que no estava disposat a deixar-se humiliar— la paraula primera fou que es pagaria pel nostre treball.

—Marxeu! —va exclamar amb un to i un menyspreu feridor—. Quan tinga els vostres diners ja us cridaré.

Al mateix temps que eixien els dos jornalers, els invitats —aristòcrates i terratinents com don Modest—, de la taula de joc estant, afuaren el musell i, sense contemplacions, llançaren tota mena d'improperis contra: "Eixa xusma que vol viure com els senyors", "Eixos morts de fam desagraïts", "En lloc d'estar contents perquè se'ls ha garantit que cobraran", "Veges on anirem a parar; el món al revés: els criats fent d'amos..."

Arribats a aquest punt, un dels terratinents que era un poc més gran, amb veu ferma i seca, dirigint-se a don Modest, va afegir:

—Tu ets l'amo i estes són les teues terres, no deixes que cap aixafaterrons et diga el que has de fer.

Modest, concentrat en el problema, sentia eixes paraules i premia els llavis amb un gest d'asserviment i d'agraïment, mentre els altres assentien amb el cap.

Vicent isqué fora de la casa, tornà on eren els companys i els va transmetre les explicacions i les paraules de l'amo: "Jo sóc el primer que està patint esta situació". Aquelles boniques paraules —d'eixa tela, ja en tenien prou pedaços— corrien i eren pronunciades pels polítics i els aristòcrates, però eren falses o almenys dites per enganyar i no complir el que havien acordat.

Ells havien crescut acceptant que el món fa voltes i que en la societat en què vivien hi havia rics i pobres; uns que havien nascut per a manar i altres que ho havien fet per a obeir. Però ara se sentien estafats i humiliats i eixos senti-

ments barrejats, a poc a poc, van sacsejar aquella bastida que semblava inamovible i, agusats per la necessitat, els va fer agosarats i, en certa manera revolucionaris. Qui ho hauria dit unes setmanes abans en veure'ls l'entusiasme que posaven en el seu treball!

Els jornalers sabien que l'amo, a més de la mirada hostil, tenia el cor pelut, per això, si volien cobrar haurien de forçar-lo. Feren el que feren de segur que eixirien esquitxats d'aquell xàfec.

Aleshores va ocórrer una cosa estranya perquè era poc freqüent. Primer un jornalero —després un altre i un altre fins a convertir-se en una sola veu esqueixada i furiosa—, va clamar:

—Volem cobrar! Volem cobrar!

L'amo, groc com un mort, retrocedí fins a l'escala i, amb una mirada en què es traslluïa temor, se'n pujà i s'amagà a l'habitació. Mentre, com una ona de violència, les veus xocaven contra la façana i la travessaven:

—Volem cobrar! Volem cobrar!

—Calma, calma! —se sentí la veu del cap de colla—. Donem-li un poc de temps perquè s'ho pense.

Els jornalers se n'anaren al pou. Des d'allí cobrien l'entrada de la casa i podien recolzar-se en els murs. L'espera podria ser llarga.

Van passar les hores i ningú cedia. Els jornalers feien torns per a vigilar la casa, on no es veia cap moviment. Quan es va fer fosc —totes les pors entren cap al tard— tot va canviar. Els finestrons eren mig tancats i quan encengueren els quinqués, la llum s'escampà.

De sobte, un que ja començava a estar fart de tanta espera va cridar:

—Paga el que ens deus, el temps d'esclavitud ja s'ha acabat!

I, com si ho hagueren estat esperant, novament, tots a una començaren a cridar:

—Volem cobrar! Volem cobrar!

Llavors —i ací ningú no es posa d'acord sobre qui va començar—, des de la casa, algú va traure el canó de l'escopeta i va disparar dos trets.

Aquella agressió va ser resposta de seguida. I, al mateix temps que se sentiren els trets d'un bàndol i de l'altre, se sentiren els lladrucs dels gossos, els escataineigs de l'aviram i el gruny espantat del porc, un esgüell esgarriós com si pressentira la mort.

Qui va començar? Això no se sap del cert, però aquella acció era el resultat dels sentiments oposats que durant bastants dies havien bullit dintre d'ells. D'una part, es trobava l'agraïment, quasi submissió, que des de menuts se'ls havia inculcat envers l'amo; però de l'altra, la desolació —que la injustícia de no cobrar el que havien pactat—, els hi provocava.

La nit va ser molt llarga. De tant en tant algú apuntava a la foscor i se sentia un tret. Feia igual d'on sorgira, era més aïna fer constància que ningú abaixava la guàrdia.

El cas era que a mesura que passaven les hores, la situació a la casa es feia més compromesa. El menjar es trobava a la casa del mitger i qualsevol eixia a buscar-ne...

Amb les primeres clarors de l'alba, don Modest cridà l'encarregat. El tenia per un home sagaç i llest i, sobretot, fidel.

—Com veus la situació?

—Malament. La cosa pinta mal. Pel menjar i l'aigua encara aguantarien amb les sobres del sopar, però cartutxos no en tenim molts i les possibilitats que algú vinga a ajudar-nos són més aïna poques. Pense que som a molta distància del poble i ningú haurà sentit els trets.

L'amo va callar. Va traure un cigar de la petaca i se l'encegué. Traient fum sense parar, començà a passejar a un costat i altre del menjador. Pel posat, se'l veia cavil·lós, com qui sospesa els pros i els contres d'una decisió.

Quan el cigar es va convertit en una burilla, l'amo es va aturar. Semblava que el desvetlament de la nit i saber-se presoner dins la pròpia casa li havien endormiscat un poc aquells sentiments primitius en què l'amo manava i els jornalers obeïen, aquella falsa creença que dividia els hòmens en dos grups: els que havien nascut per a manar i els que ho havien fet per a obeir.

Al principi, don Modest —al recer de la casa gran i de pedra i aïdat pels companys de timba—, es va encoratjar, però a mesura que passaren les hores, romandre amagat sense tenir opcions d'eixida ni de rebre ajuda de ningú va fer que posara els peus a terra. No era tan sols que, a trets, havien trencat tots els vidres, era que amb la gent que comptava sabia que no podria resistir. “A més —i aquell era un pensament que li va arribar amb el fred de la matinada—, arribat el moment, el mitger, es jugaria la vida per ell o musclejaria i veuria només per la seua família?” Allò li va fer pensar que si no cedia prompte li cantarien les absoltes.

Acabava de cobrar l'última renda del vi i tenia els diners amagats en un amagatall al seu dormitori. Aquells diners que anava a apostar a les cartes li permetrien saldar el deute amb els jornalers.

Ajocats darrere dels arbres i del pou semblava que els jornalers caçaven a la barraqueta. Romanien impassibles, esperant que vinguera el *pardalot*. Durant la nit, com que la casa del mitger era buida i la gent tenia fam, el cap de colla hi entrà amb dos companys, arramblà el que va tro-

bar de menjar i el va repartir als hòmens. No soparien de calent, però aguantarien perquè el rebost es trobava ben guarnit. De tant en tant, per acovardir-lo i recordar-li que encara hi eren, algú, amb l'aspror de la veu colpida per la frescor de la nit, cridava:

—Lladre, paga'ns el que ens deus!

El cel blau de llevant i el cant dels pollastres féu que la gent es preparara. La matinada era fresca i per a fer-la suportable —entre els jornalers— corria la catalana de vi que bevia l'encarregat. Ja durant la nit havia corregut prou i ara, una vegada plena de la bóta de vi vell del celler, sabia millor.

S'havia fet de dia. Van passar els minuts i els quarts i una hora i ningú no donava senyals de vida. A la fi, els jornalers van veure com treien, per una finestra, un tros de llençol lligat a un pal.

Al poc es va obrir la porta i va eixir l'encarregat. Mostrava els braços en alt per a indicar que anava desarmat. Va avançar amb una certa indecisió, com esperant la resposta dels jornalers. Quan ja havia fet tres o quatre passes s'aturà. Llavors Vicent, el cap de colla, aguantant-se el braç esquerre amb un drap banyat en sang, s'avançà.

—Don Modest vol parlar —va dir l'administrador, al mateix temps que es girava com indicant-li que el seguira a dins de la casa.

Durant un moment, Vicent dubtà. Ja anava a seguir-lo quan s'ho pensà millor i li va dir:

—Dis-li que isca i que ens ho explique a tots.

La tensió era enorme. Tan bon punt se sentiren les paraules del cap de colla es féu un llarg silenci només trencat pel refilar dels ocells que saludaven el nou dia.

L'amo, de l'entrador estant, ho havia sentit tot, per això no va fer falta que el mitger entrara a la casa perquè l'esperava a la porta.

Aquella situació era sorprenent! Unes hores abans haguera semblat impossible i ara es complia: don Modest eixia a parlar amb ells!

Els hòmens, tot i sentir un estrany desassossec, havien deixat les armes i s'acostaven per a donar suport al seu cap. Primer havia sigut la desesperació, després el trencament que va comportar el tiroteig i, a la fi, la tensió de les hores d'espera amagats per evitar els perdigons. Cap dels que ho havien viscut tornarien a veure la vida com abans. Ni l'amo, ni els terratinents que l'acompanyaven, ni l'administrador i la seua dona, ni els jornalers...

L'amo, des del moment en què va saber que tot estava perdut i va manar a l'administrador que traguera el llençol en senyal de rendició va començar a sentir una mena de pressió al pit. Va respirar profundament i notà que se li havia anat. "Ha passat com un colp de vent", es va dir imaginant que el mal tràngol que li quedava beure amb els jornalers també se li passaria de pressa. Però es va enganyar perquè tan bon punt va veure avançar Vicent amb el braç ferit notà una punxada que l'obligà a respirar pregonament unes quantes vegades. Aquelles alenades tenses li posaren una cara de gos rebordonit que esfereïa.

A un metre de distància el cap de colla s'aturà. L'amo va esbossar un somriure, però ja no enganyava a ningú; tots sabien que aquell era el somriure amarg de la derrota. Durant uns segons, com abans del tiroteig, els dos hòmens es miraren. El rostre de Vicent reflectia dolor i ferocitat, el de don Modest delatava una barreja d'abatiment i de derrota.

Tot semblava quiet, però era una quietud en espera. Amb eixa mirada, cadascun guaitava, alerta pel que poguera venir. Aleshores el cap de colla dels jornalers es va acostar un poc més a l'amo i li allargà la mà per a encaixar-la. Durant uns segons, que es convertiren en una espera tensa, la mà del camperol va quedar suspesa en l'aire. Després don Modest el mirà amb un somriure descarnat i li féu una encaixada seca i enèrgica. I amb aquell somriure de llop i els llavis closos s'instaurà una pau que a tots convenia.

A la fi don Modest, amb l'esperit més apaivagat va trencar aquell silenci i, dirigint-se al cap de colla, va dir:

—Fes que vagen passant d'un en un i l'administrador els saldarà el deute.

A les acaballes, davant l'averkonyiment silenciós de l'amo, l'administrador treia comptes i pagava un per un tots els jornalers que, astorats, anaven signant —la majoria amb una creu—, el llibre de registre.

III

Els jornalers, amb la paga ben alçada en la faltriguera, baixaven contents. Era tanta l'alegria que semblava com si despertaren d'un somni. Aquell fet —una revolta camperola—, per a aquella època era estrany. Si no haguera sigut per la desesperació i la fam que veien patir en les seues famílies el distanciament de classe —entre l'amo i el treballador— hauria sigut difícil de superar.

Sí, el món rodava... i ells havien comprovat que estava canviant i, per molt que don Modest i els altres terratinents digueren que tot estava cap per avall i s'en-testaren a conservar els seus privilegis, això no tenia aturada.

Havien guanyat! I al rostre de tots es coneixia una intima i rebel satisfacció. Com a jornalers venien el seu treball, però no la seua dignitat d'hòmens.

Havien guanyat! I al rostre de cadascun d'ells es podia llegir la satisfacció i l'alegria. Anaven cap al poble amb una resolució nova que els feia enfrontar la vida amb una gran força d'esperit.

Ara sabien que si actuaven junts aconseguirien defensar els seus drets, els seus interessos, la seua vida.

Don Modest, de la seua habitació estant, mirava els tossals arrodonits tots tapats de boscos de carrasques i pins i les ben conreades vinyes, i es lamentava.

La pèrdua dels guanys que generava la venda del gel i de la venda del vi va trastornar l'ànim de l'amo. Després de l'episodi del tiroteig, presentava una fesomia aombra-da. Era normal perquè sabia que aquell fet havia canviat l'estil de vida propi de l'aristòcrata acostumat a viure de rendes, a manar i ser respectat; perquè sabia que ja res tornaria a ser igual.

Malgrat això, i durant els primers mesos, va intentar viure com si no passara res, però don Modest havia pagat amb els únics diners —els del vi— que tenia en metàl·lic i estava pelat. Si volia continuar duent el mateix ritme de vida no tenia més remei que començar a vendre. I així ho va fer. Primer vengué les hortes i després el mas del Rojals.

De la mateixa manera que cada vida té el seu propi calvari, el pou del Carrascalet, que abans desbordava vida, en l'actualitat sembla ancorat en la tragèdia. Qui el contemple en la distància veurà que els carreus dels seus murs continuen fermes mirant les belles pinades dels tossals; però quan s'acoste a la seua heretat i veja la volta, encara mig desfeta, el neguit li agullonarà el cor. De bon segur li assaltarà una pregunta: tal vegada això és com és perquè en aquella vida tan dura no hi havia molt d'espai per a l'esperança? Crec que, després de tot el que us he explicat ací, cadascú ja té prou arguments i raons per a contestar-la.

ÍNDIX

Pròleg	7
La paraula és l'home	9
Si el pare és músic, el fill és ballador	29
El pou del Carrascalet	53

AJUNTAMENT DE PETRER